

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Poliisihallituksen asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain ja saariston kehityksen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

1 Lausuntopyyntö

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt poliisiylijohtajaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain ja saariston kehityksen edistämisestä annetun lain muuttamisesta (HE 56/2026 vp). Valiokunta on pyytänyt lausumaan erityisesti sote-palvelujen riittävyyden näkökulmasta.

2 Asiantuntijalausunto

2.1 Yhteiskunnalliset muutokset ja vaikutukset turvallisuuteen

Geopoliittinen murros, teknologian voimakas kehittyminen, Suomen väestöpohjan muutokset, kaupungistuminen, sosiaalisen median vaikutukset, arvojen polarisoituminen, kansallisen eheyden murenema, syrjäytymis- ja jengiytymiskehitys, sekä haastava taloustilanne luovat kasvupohjaa eriarvoistumiselle ja edellyttävät kansalaisilta jatkuvaa uuden ja osin ennustamattoman maailman kanssa selviämistä. Tämä luo potentiaalia myös mielen horjumiselle, joka voi heijastua rikollisuuden ilmiönä – erityisesti nuorten keskuudessa. Poliisin tehtävillä näkyy voimakkaasti mielenterveysongelmat ja huumausaineiden käyttö, jotka lisääntyvän tehtävämäärän ohella heijastuvat uhkina kaduilla ja kansalaisten arjessa ja vaativat poikkihallinnollista yhteiskunnallista huomiota.

2.2 Poliisin havainnot mielenterveyden haasteiden ja päihteiden vaikutuksista

Poliisihallitus on kerännyt poliisilaitoksilta havaintoja mielen haasteiden vaikutuksista poliisin toimintaympäristöön. Tietoja kerättiin vuoden 2025 lopussa sisäisen kyselytutkimuksen avulla.

Yhteiskunnassa ja sen rakenteissa tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös poliisin toimintaympäristöön. Kansalaisten eri syistä johtuva huonovointisuus, elämänhallinnan menetykset ja auttavien palveluiden ulkopuolelle jääminen ovat seikkoja, joiden johdosta päädytään usein myös poliisin asiakkaaksi useimmiten yhteiskunnan kehityksen kannalta ei-toivotuista syistä. Poliisin näkökulmasta psykiatrisen hoidon saamisen,

riittävyys ja jatkuvuuden ongelmat näkyvät esimerkiksi väkivaltarikollisuutena ja häiriöinä.

Poliisitehtävillä perinteiset päihteet, kuten alkoholi, ovat edelleen yleisiä. Kuitenkin huumausaineiden käyttö on yleistynyt etenkin keski-ikäisen alapuolella olevan väestön keskuudessa. Aggressiivista, impulsiivista ja sekavaa väkivaltaista käytöstä aiheuttavien päihteiden käyttäjät työllistävät paljon poliisia. Huumausaineiden käyttömäärät ja oletettavasti myös käyttäjien määrät ovat kasvussa. Huumausaineiden käyttömäärät ovat Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemien jätteen tutkimusten mukaan nousseet selvästi vuodesta 2012, jolloin tutkimukset aloitettiin. Viimeaikaiset tutkimustulokset ja myös poliisin ja Tullin huumausainetarkastukset osoittavat, että erittäin vaarallisten huumausaineiden käyttö ja käyttömäärät ovat lisääntyneet, eli todennäköisesti käyttäjät ovat siirtyneet entistä kovempien huumausaineiden käyttöön. Poliisi kohdentaa toimenpiteitä paikallisesti erityisesti huumeiden katumyyntiin ja nuorille tapahtuvaan myyntiin, ei itse käyttäjiin. Yksittäisen huumausaineiden käyttäjän poliisi kohtaa pääsääntöisesti muun poliisitehtävän, esimerkiksi voimakkaaseen päihtymykseen, häiriökäyttäytymiseen tai toiseen rikokseen liittyvän tehtävän yhteydessä. Päihteiden käyttö liittyy usein myös mielenterveysongelmiin. Päihteitä käyttävien epäiltyjen osalta on poliisissa usein vaikea todeta, johtuuko heidän käytöksensä päihteistä, mielenterveysongelmista vai niiden yhteisvaikutuksesta.

2.3 Mielenterveyspalveluiden ja päihdehoidon saavutettavuus

Poliisin asiakkaat kokevat, että mielenterveyspalvelut eivät ole heille riittävän saavutettavia, oikea-aikaisia tai helposti lähestyttäviä. Matalan kynnyksen palveluista on puutetta. Lisäksi avohoidon lisääntyminen aiheuttaa poliisille uusia tehtäviä, kun asiakkaat eivät välttämättä itse kykene huolehtimaan sovitusta hoidosta ja noudattamaan hoitosuunnitelmia, minkä johdosta asiakkaille tulee arjessa ei-toivottuja tilanteita, joita on hoitamassa myös poliisi. Haasteita on hoitoon pääsemisessä tai sen kestossa, jolloin hoidon tarpeessa olevia henkilöitä saatetaan kotiuttaa varhain ja tätä kautta usein samat henkilöt päätyvät poliisin asiakkaaksi. Poliisi kokee toistuvasti tapauksia, missä itselleen tai muille vaaraa aiheuttava henkilö jätetään ottamatta hoitoon mielenterveyslain perusteella. Näyttäisikin siltä, että kynnys pakkohoitopäätöksille on noussut tai yksiköiden vastaanottokyvyn johdosta joudutaan kieltäytymään uusista potilaista.

Huumausaineiden käytön hoitoonohjauksen menettelystä ei ole säädetty lailla, ja poliisin osalta toimenpiteet perustuvat poliisilaissa ja esitutkintalaissa poliisille säädettyihin toimivaltuuksiin. On kuitenkin huomattava, että poliisi ei voi velvoittaa ketään hakeutumaan hoitoon, vaan kyseessä on poliisitehtävän tai rikoksen esitutkinnan yhteydessä käytävä henkilöä motivoiva keskustelu, jolla pyritään edistämään päihteettömyyttä ja päihderiippuvaisen oma-aloitteista hakeutumista päihdehoitoon. Poliisin näkemys asiasta on, että hoitoonohjauksessa on heikko vaste.

2.4 Mielenterveyteen liittyvien hälytystehtävien kasvu ja tehtävän sitovuus

Poliisin hälytystehtävien osalta on havaittavissa, että erilaiset mielenterveyden ja itsetuhoisuuteen liittyvät tehtävämäärät ovat viime vuosina selkeästi kasvaneet. Usein poliisin eteen tulevilla aseuhkatilanteilla kohdehenkilöt kärsivät mielenterveysongelmista tai ovat itsetuhoisia. Myös kadonneisiin henkilöihin liittyvät tehtävät koskevat yhä useammin itsetuhoisia viestejä lähettäneitä henkilöitä. Eli tehtävien kasvu on myös muissa poliisin tehtävissä kuin nimenomaisesti mielenterveyslain mukaisissa virka-aputehtävissä.

Hälytystehtävien lisäksi poliisia työllistävät merkittävästi mielenterveyslain mukaisten virka-aputehtävien määrän kasvu. Nämä ovat monesti pitkäkestoisia tilanteita, jotka sitovat poliisipartion pois hälytysvalmiudesta tunneiksi. Poliisi usein odottaa paikalla ensihoitoa, varmistaa potilaan kuljetuksen ja jopa vartioi karkailevaa potilasta lääkärin puheille pääsyä odottaessa. Hallitusohjelmassa on tavoiteltu poliisin virka-apusäännösten päivittämistä siten, että kyetään kasvavassa palvelutarpeessa turvaamaan ensisijaisesti poliisin ydintehtävät.

Etenkin pääkaupunkiseudun ulkopuolella mielenterveyspalveluiden karsiminen ja/tai keskittäminen on nähtävissä kuljetustehtävien määrässä ja tehtävisidonnaisuuksissa pitkien kuljetusta vaativien välimatkojen johdosta, joihin poliisin on asiakkaan ja terveydenhoidon henkilökunnan turvallisuuden varmistamiseksi sitouduttava.

Poliisia haastaa usein myös poliisin asiakkaiden haluttomuus tuoda esille mielenterveyden ongelmiaan poliisitehtävillä. Harvoin tuodaan esiin esimerkiksi ajatuksia itsetuhoisuudesta itse, koska asiakkaan tavoitteena on useimmiten päästä nopeasti pois tilanteesta. Lisäksi erilaisissa aseisiin liittyvissä piiritystilanteissa on ollut havaittavissa, että itsetuhoisen kohdehenkilö pyrkii provosoimaan tilanteen sellaiseksi, jossa poliisi joutuisi käyttämään ampuma-asetta. Ilmiö tunnetaan maailmalla nimellä "suicide-by-cop".

2.5 Akuuttien mielenterveys- ja päihdepalveluiden tarve

Akuuteissa uhkatilanteissa ja poliisin hälytystehtävillä tavoittamat henkilöt, jotka ovat välittömien terveydenhuollon palveluiden tarpeessa ja juuri sillä hetkellä suostuvaisia hoitoon, kohtaavat matalan kynnyksen interventiotöiden puutteen. Heille ei voi kertoa, että vastaanottoaika on kahden viikon päästä. Poliisitoiminnan näkökulmasta on olemassa huutava tarve välittömille mielenterveyden ja päihdekuntoutuksen palveluille, joissa asiakas voidaan ottaa heti sisään lyhyeksi aikaa esimerkiksi muutamiksi päiviksi, joiden aikana sitten hoitotoimenpiteitä voidaan tarkemmin suunnitella. Yhtä tärkeää on, ettei näitä poliisin toimittamia akuuttitilanteiden asiakkaita jätettäisi oman hoidon varaan, vaan terveydenhuollolla olisi oltava kontrolli tai aktiivinen pito näihin asiakkaisiin.

2.6 Palveluiden ulkopuolelle jäävät henkilöt

Erityinen haaste ovat juuri ne asiakkaat, jotka ovat itsensä lisäksi vaaraksi myös muille ihmisille. Palveluiden ulkopuolelle voivat jäädä erityisesti ne, jotka eivät ole vielä tarpeeksi itsetuhoisia, mutta ovat kuitenkin pysyvästi vaarallisia muille, eivätkä he ole vielä syyllistyneet esimerkiksi riittävän vakavaan väkivaltarikokseen. Poliisilla ei ole toimivaltaa puuttua tällaisten henkilöiden toimintaan, mutta tästä huolimatta nämä henkilöt ovat selvästi sosiaali- ja terveyshuollon akuutteja palveluita vailla, jotta yhteiskunta kykenisi estämään ennalta henkilöiden toiminnasta mahdollisesti aiheutuvia vielä tekemättömiä tekoja.

Mitä huonompaan kuntoon mielenterveyden ongelmista kärsivät pääsevät ja mitä huonommin varhaisessa hoidon saannissa viivästytään, sitä vaikeammiksi tilanteet muodostuvat.

2.7 Vaikutukset rikostorjuntaan

Mielenterveysongelmista kärsivien henkilöiden tekemien rikosilmoitusten kirjaaminen ja käsittely työllistää poliisia. Asiakkaiden mielenterveyshaasteilla ja itsetuhoisuudella on selkeitä vaikutuksia tutkintaprosessiin ja sen sujuvuuteen. Muun maussa työturvallisuusnäkökulma lisää resurssitarpeita ja henkilön loogisen kerrontakyvyn haasteet hidastavat selvitystyötä. Mielenterveyden tasapainon heilahteluista kärsivien henkilöiden tekemät rikosilmoitukset, muut tutkintapyynnot, tietopyynnot ja kantelut ovat lisääntyneet.

Tiedustelullisesta näkökulmasta kohdennetun väkivallan suhteen huolta aiheuttavalla henkilöllä tarkoitetaan sitä, jonka käyttäytymisen tai elämäntilanteen suhteen on herännyt erityinen huoli, joka vaatii lisäselvityksiä. Henkilön auttamiseksi ja tilanteen hallintaan ottamiseksi tarvitaan usein eri viranomaisten tekemiä, rikoksia ennalta estäviä toimenpiteitä. Poliisi arvioi väkivallan uhkaa käytössään olevin keinoin ja tavoin. Joissakin tapauksissa keskeisenä esiin nousevat mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvät asiat. Kohdennettuun väkivaltaan puuttumiseksi viranomaisten tiedonvaihtoa on pyritty tehostamaan, jotta viranomaisten kyky ennalta estää saataisiin korkeammaksi. Huolta aiheuttavien henkilöiden määrän lisääntyminen haastaa poliisia tässä seurantaa ja seulontaa vaativassa tehtävässä.

2.8 Mielenterveyteen liittyvien tehtävien tilastoitavuus

Mielenterveyteen liittyvistä tehtävistä ei ole kaikenkattavia tilastoa, koska mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat keskeisenä vaikuttajana monessa poliisin perustehtävässä (esim. näpistykset, huumausaineen käyttörikokset, kotihälytystehtävät, häiriökäyttäytymiset jne.). Kaikissa poliisilaitoksissa on kuitenkin samanlaisia kokemuksia siitä, että mielenterveyteen liittyvien tehtävien hoitamiseen kuluu poliisitoiminnassa yhä enemmän ja huomattavan paljon aikaa. Usein kyse on pitkäkestoisista moniviranomaistoimintaa vaativista tehtävistä. Hälytystehtävien puolelle

poliisin päivittäiseen toimintaan sisältyy virka-aputoiminnassa lukumääräisesti eniten mielenterveyteen ja lastensuojeluun liittyvien virka-apujen suorittamista.

Poliisi on erityisen huolissaan lasten ja nuorten huumausaineiden ja päihteiden käytöstä. Poliisin tietoon tulleiden ja poliisin paljastamien huumamerikosten määrä on laskenut vuoden 2020 jälkeen, mutta nuorten (15–20 v.) epäilty huumausainerikokset ovat nousseet. Poliisi tapaa vuosittain n. 250 alle 15-vuotiasta, n. 1500 15–17-vuotiasta ja n. 3000 18–20-vuotiasta käyttöririksestä tai huumausaineriksestä epäiltyä. Huumausaineen käyttörikoksia poliisi kirjaa vuosittain yhteensä n. 18 000–19 000 tapausta. Uusintarikollisuus on yleistä, mikä viittaa myös ongelmakäyttöön.

Itsetuhoisien henkilöiden kanssa poliisi oli tehtävällä vuonna 2025 19 042 kertaa, kun vuonna 2024 18 443 kertaa ja vuonna 2023 luku oli 17 333. Tehtävien lisääntyminen itsetuhoisten henkilöiden parissa on ollut kymmenen vuoden aikajanalla vain kasvava. Sama tehtäväluokka (tehtävä itsemurhayritys tai -uhka) on kasvanut yli 8000 poliisitehtävällä kymmenessä vuodessa.

2.9 Hyvinvointialueiden rahoitusratkaisujen vaikutukset poliisitoimintaan

Hyvinvointialueiden rahoituksesta päätettäessä on huomioitava, etteivät rahoitusratkaisut johtaisi siihen, että niiden johdosta palvelut heikkenevät ja palveluiden ulkopuolelle jääviä tai puutteellisesta hoidosta kärsiviä henkilöitä siirtyy hyvinvointialueelta poliisin asiakkaaksi. Hallitusohjelmassa tavoitteena on ollut panostaminen poliisin ydintoimintoihin ja ennalta estävän toiminnan vastuiden selkeyttäminen laintasoisesti viranomaisten välillä. Poliisin tehtäväkenttää ei voida laajentaa henkilöiden terveyteen tai hyvinvointiin perustuviin tehtäviin, jotka selvästi ja riidattomasti kuuluvat sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselle. Rikosprosessi ja poliisin puuttumiskynnys yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaativissa tehtävissä on pidettävä viimesijaisina keinoina yhteiskunnan hyvinvoinnin ylläpidossa, jotta yhteiskunnan kyky reagoida poliisin osaamista vaativiin tehtäviin saadaan pidettyä hyvällä tasolla.

Ilkka Koskimäki, poliisiylijohdaja

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 20.05.2026 klo 12:54. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

20.05.2026

Asiakirja: ID-26355074

Asia: POL-2026-68733

Poliisihallitus

Vuorimiehentie 3, PL 1000, 02151 Espoo

kirjaamo.poliisihallitus@poliisi.fi

Puhelin +358 295 480 181, Faksi +358 295 411 780, poliisi.fi